

UOT 37.01

Samirə Hüseyn qızı Mahmudova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

RİYAZIYYATIN TƏDRİSİNDƏ DƏRSİN TƏŞKİLİ VƏ ONA QOYULAN TƏLƏBLƏR

Самира Гусейн гызы Махмудова
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ОРГАНИЗАЦИЯ УРОКА ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКЕ И ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ ТРЕБОВАНИЯ

Samira Huseyn Mahmudova
Azerbaijan State Pedagogical University

ORGANIZATION OF LESSONS IN MATHEMATICS TEACHING AND ITS REQUIREMENTS

Xülasə: Bu məqalədə riyaziyyat dərslərinin müxtəlif əsaslara görə təsnifatına baxılır. Dərslərin əsas və köməkçi məqsədləri araşdırılır və bu məqsədlərə görə dərslər növlərə ayrılır. Bununla yanaşı, dərslərin keçirilməsinə qoyulan tələblər nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: *məzmun, optimal, komponent, metod, məşğələ, vasitə, kombinə, təsnifat*

Резюме: В данной статье рассматриваются классификации уроков математики по различным основам. Исследуются основные и вспомогательные цели и по этим целям уроки делятся на виды. Вместе с этим рассматриваются требования, поставленные к проведению урока.

Ключевые слова: *содержание, оптимальный, компонент, метод, занятие, средство, комбинированный, классификация*

Summary: This article deals with the classification of maths lessons according to various reasons. The main and subsidiary aims of the lesson is investigated and it is divided into types according to the given aims. The requirements on the lesson planning are also taken into consideration

Key words: *content, optimal, component, method, training, means, combined, classification*

Təlimin təşkili formaları müəyyən meyarlara görə təsnif olunur: şagirdlərin sayına görə, təlimin keçirilmə yerinə görə, tədris məşğələlərinin müddətinə görə və s.

Təlimin keçirilmə yerinə görə təlimin iki forması vardır: məktəb və məktəbdənkənar formaları;

Şagirdlərin sayına görə fərdi, kiçik qrup, qrup, kollektiv və kütləvi təşkilat formaları vardır.

Təlimin müddətinə görə: 45 dəqiqə müddətində olan klassik dərslər, 90 dəqiqə müddətində olan cüt məşğələlər, 70 dəqiqə müddətində olan qısaldılmış cüt məşğələlər və istənilən müddətdə keçilən zəngsiz dərslər vardır.

Təlimin əsas təşkilat forması dərslərdir. Dərslər sinif-dərs sisteminin əsas komponentidir. Dərslər

təlim prosesinin vaxt və məna baxımından bitkin hissəsidir. Müddətin qısa olmasına baxmayaraq, dərslər tədris prosesinin çox mürəkkəb və eyni zamanda, məsul mərhələsidir. Yaxşı dərslər keçmək təcrübəli müəllim üçün belə asan iş deyildir. Məktəbdə şagirdlərin riyazi hazırlığının ümumi keyfiyyəti keçirilən ayrı-ayrı məşğələlərin keyfiyyətindən birbaşa asılıdır. Tədris prosesinin hər bir mərhələsi kimi dərslərin keçirilməsinin də müəyyən tələbləri var. Dərslərin keyfiyyəti dərslər verilən tələbləri bilmək və eyni zamanda, onları düzgün yerinə yetirməkdən çox asılıdır.

Müəllimin bir digər vəzifəsi də optimal təlim metodunu seçməkdir. Optimal təlim metodunun seçilməsi mürəkkəb məsələdir. Əgər seçilmiş təlim metodu aşağıdakı şərtlərdən, heç ol-

mazsa, birini ödəmirsə, deməli, bu metodun seçilməsi optimal deyildir.

Dərslər, adətən didaktik məqsədlərinə görə təsnif olunur. Əgər dərstdə məqsəd yeni dərslərin keçilməsi, şagirdlərin yeni materialla tanış edilməsi olarsa, onda bu dərslərin aparıcı mərhələsi yeni materiallarla tanışlıq olar və s. Beləliklə, riyaziyyat dərslərini məqsədlərinə görə dörd əsas tipə ayıra bilərik:

1. Yeni materialların öyrənilməsi dərsləri; 2. Öyrənilənlərin möhkəmləndirilməsi dərsləri; 3. Bilik, bacarıq və vərdişlərin yoxlanılması dərsləri; 4. Öyrənilənlərin sistemləşdirilməsi və ümumiləşdirilməsi dərsləri.

Riyaziyyat dərslərinin tiplərinə əlavə olaraq qarışıq (kombinə edilmiş) dərsləri də deyə bilərik. Praktikada bu təsnifatlardan başqa dərslərin aparılması üsullarına görə də təsnifatından istifadə olunur. Burada dərslər təkrar, söhbət, yoxlama işi, kombinə edilmiş dərslər kimi növlər ayrılır.

Riyaziyyat dərslərinə verilən bir neçə zəruri tələbləri şərh edək.

I. Dərstdə əsas tədris məqsədinin olması. Əksər hallarda riyaziyyat dərslərində bir deyə, bir neçə tədris məsələsi həll edilir: yenini dərk edirlər və öyrənilənləri möhkəmləndirirlər.

II. Riyaziyyat dərslərinə verilən ikinci əsas tələb onun məzmununun rəşional qurulmasıdır.

III. Dərslərə verilən üçüncü əsas tələb - dərstdə təlim və tərbiyənin optimal vasitələri, metodları və priyomlarının seçilməsidir. Dərstdə vasitələr, metodlar və priyomların seçilməsi işində müəllimin rolu böyükdür. Burada işin müvəffəqiyyəti müəllimin tədris materialının xüsusiyyətlərinə nə dərəcədə dərindən nüfuz etməsindən, bu zaman şagirdlərin ümumi və riyazi hazırlığını onların şəxsi keyfiyyətlərini nəzərə al-

maqla və bu və ya digər vasitə, metod, priyomlardan istifadə olunması nəticələrini proqnozlaşdıraraq tədris idrak məsələlərini nə dərəcədə bacarıqla təqdim etməsindən çox asılıdır.

Hər bir dərstdə öyrətmə, tərbiyə etmə və inkişaf etdirmə kimi üç məqsəd həyata keçirilməlidir. Buna uyğun olaraq dərslər təhsilverici, tərbiyəedici və inkişafetdirici tələblər verilir:

1. Təhsilverici tələblər: hər bir dərslərin təhsilverici vəzifələrini dəqiq müəyyən etmək; dərstdə şagirdlərin kollektiv fəaliyyətinin müxtəlif formalarını onların müstəqil fəaliyyəti ilə uyğunlaşdırmaq; dərstdə operativ əks əlaqəni, nəzarəti və idarəni təmin etmək;

2. Tərbiyəedici tələblər: tədris materialının tərbiyəedici imkanlarını və nail olunacaq real tərbiyə məqsədlərini müəyyən etmək; şagirdlərə diqqət və qayğıkeş münasibət göstərmək, pedaqoji taktın tələblərinə riayət etmək, şagirdlərlə əməkdaşlıq etmək, onların müvəffəqiyyət qazanmasında maraqlı olmaq;

3. İnkişafetdirici tələblər: şagirdlərdə müsbət təlim-tərbiyə motivlərini, maraqlarını, yaradıcı təşəbbüskarlığı və fəallığı formalaşdırıb inkişaf etdirmək; şagirdlərin inkişaf səviyyəsini və psixoloji xüsusiyyətlərini öyrənilən nəzərə almaq, onları layihələşdirmək.

Problemin elmi yeniliyi. Riyaziyyatda dərslərin təşkili və ona verilən tələblər optimal təlim metodunun seçilməsi üçün müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Problemin aktuallığı. Dərslərin təşkilinə qoyulan tələblər vasitəsilə dərslərin optimal üsullarla təşkili şagirdlərin məntiqi təfəkkürü və yaradıcı fəaliyyətinin inkişafına kömək edir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Təlim metodlarının düzgün seçilməsi şagirdlərdə dərslərə marağın, yeni bilik və ideyaların yaranmasına təkan verir.

Ədəbiyyat:

1. Adıgözəlov A.S. Məktəbdə riyaziyyat təliminin nəzəri əsasları. Bakı, 2018.
2. Adıgözəlov A.S. Orta məktəb riyaziyyatının tədrisi metodikası. Bakı, 2009.
3. Tahirov B.Ö., Namazov F.M., Əfəndi S.N., Qasimov E.A., Abdullayeva Q.Z. Riyaziyyatın tədrisi üsulları. Bakı, 2017.
4. Tahirov B.Ö., Namazov F.M., Əfəndi S.N., Qasimov E.A., Abdullayeva Q.Z. Məktəb riyaziyyat kursunun elmi əsasları. Bakı, 2017.

E-mail: rufatbyrmv@gmail.com

Rəyçi: ped.ü.elm.dok., prof. A.S. Adıgözəlov.

Redaksiyaya daxil olub: 22.10.2018